А.В. Шарапава, В.І. Караткевіч (Магілёў)

АСЭНСАВАННЕ ТЭАРЭТЫЧНЫХ ЛІТАРАТУРАЗНАЎЧЫХ ПАНЯЦЦЯЎ У КАНТЭКСЦЕ ЗАДАЧ ДАШКОЛЬНАЙ АДУКАЦЫІ

Вучэбнай праграмай дашкольнай адукацыі, зацверджанай Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь 25 ліпеня 2011 г., прадугледжваецца *«<...> пераемнасць і непарыўнасць ступеняў адукацыі у межах дашкольнай адукацыі, а таксама з 1 ступенню агульнай сярэдняй адукацыі»*. Такі падыход забяспечвае сістэмнасць пры асэнсаванні многіх складаных пытанняў па розных напрамках развіцця выхаванца (фізічным, сацыяльна-маральным і асобасным, пазнавальным, маўленчым, мастацка-эстэтычным), што прадстаўлены асобнымі адукацыйнымі галінамі і кампанентамі. Напрыклад, мастацка-эстэтычнае развіццё – мастацтва – мастацкая літаратура (успрыняцце, выразнае чытанне, расказванне, драматызацыя). На кожным з этапаў свайго развіцця выхаванцы асэнсоўваюць літаратурна-мастацкі твор і знаёмяцца з пэўнымі тэарэтычнымі паняццямі. Нават у дзяцей групы першага ранняга ўзросту – да 1 года – неабходна стымуляваць эмацыйную чуласць, што з'яўляецца пачатковым этапам усведамлення такога паняцця, як пафас. Назіранні за этапамі ўспрыняцця і асэнсавання тэарэтычных літаратуразнаўчых паняццяў прадстаўлены ў табліцы:

УЗРОСТ	ЗМЕСТ МАСТАЦКАГА ТВОРА	ФОРМА МАСТАЦКАГА ТВОРА	ЖАНР МАСТАЦКАГА ТВОРА
Да 1 года (група першага ранняга ўзросту)	Стымуляванне эмацыйнай чуласці, што з'яўляецца пачатковым этапам усведамлення такога паняцця, як пафас мастацкага твора (МТ).		
Ад 1 года да 2 гадоў (група другога ранняга ўзросту)	Наступны этап усведамлення пафасу. Пачатковы этап асэнсавання тэмы і ідэі МТ.		Фарміраванне першапачатковага ўяўлення дзіцяці пра жанравую прыналежнасць МТ (казка, апавяданне, малыя фальклорныя жанры).

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова

УЗРОСТ	ЗМЕСТ МАСТАЦКАГА ТВОРА	ФОРМА МАСТАЦКАГА ТВОРА	ЖАНР МАСТАЦКАГА ТВОРА
Ад 2 да 3 гадоў (першая малодшая група)	Фарміраванне паняцця «фабула» як падзейнай асновы твора пры далучэнні да пераказу МТ.	Фарміраванне сістэмы ведаў пра сродкі мастацкай выразнасці, у прыватнасці, пра стылістычныя фігуры паўтору (алітэрацыя і асананс).	Першапачатковае уяўленне пра казку фальклорную і літаратурную (апошняя мае канкрэтнага аўтара, прозвішча якога называецца).
Ад 3 да 4 гадоў (другая малодшая група)	Фарміраванне здольнасці не толькі самому ўсведамляць эмацыйны настрой, але і ўплываць на пачуцці рэцыпіентаў, напрыклад, пры драматызацыі МТ.	Першапачатковае уяўленне пра мастацкі вобраз. Фарміраванне паняцця «сюжэт». Навучанне навыкам успрыняцця некаторых элементаў мастацкай формы: рыфмы, рытму, што вучыць адрозніваць вершаванае і празаічнае маўленне.	Фарміраванне пачатковых навыкаў характарыстыкі жанравай формы праз вылучэнне найбольш паказальных яе асаблівасцяў (казка – наяўнасць паўтораў, магія лічбаў і інш.).
Ад 4 да 5 гадоў (сярэдняя група)	Развіццё ўмення разумець тэму і ідэю МТ, фарміраванне ўмення патлумачыць сваю пазіцыю пры характарыстыцы мастацкага твора. Развіццё здольнасцях выхаванца вызначыць на першасным узроўні пазнавальны і выхаваўчы патэнцыял МТ.	Развіццё здольнасці разумення паняцця «мастацкі вобраз». Уменне даваць яго характарыстыку. Фарміраванне навыкаў самастойна развіваць сюжэт МТ з улікам вядомых сюжэтных схем, [illegible] структуры аповеду (зачын, канцоўка). Фарміраванне паняцця пра кампазіцыю.	Вылучэнне некаторых устойлівых асаблівасцяў «малых» фальклорных і літаратурных жанраў. Спроба самастойнага мадэлявання пэўных жанравых утварэнняў.

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова

УЗРОСТ	ЗМЕСТ МАСТАЦКАГА ТВОРА	ФОРМА МАСТАЦКАГА ТВОРА	ЖАНР МАСТАЦКАГА ТВОРА
Ад 4 да 5 гадоў (сярэдняя група)	Фарміраванне ў дзяцей навыкаў адрознення розных праяў камічнага (гумарыстычнага і сатырычнага), што з'яўляецца далейшым паглыбленнем паняцця пафас.	Усведамленне адрозненняў прозы і паэзіі (з улікам мнематычнай функцыі апошняй). Фарміраванне сістэмы ведаў пра сродкі мастацкай выразнасці (эпітэты, параўнанні, метафары і інш.), уменне знаходзіць іх у тэксце, выкарыстоўваць у штодзённых зносінах.	
Ад 5 да 6 гадоў (старшая група)	Азнаямленне з паняццем тэматычнай разнастайнасці мастацкай літаратуры. Уменне вылучыць паказальныя асаблівасці літаратурнага характару і спраецыраваць яго на вядомых для выхаванца асоб.	Развіццё уяўленняў пра сродкі мастацкай выразнасці і іх дыферэнцыяцыю ў залежнасці ад вершаванага і празаічнага маўлення. Пры аналізе вершаваных твораў фарміраванне і удакладненне паняццяў рыфма, гукапіс, строфіка, інтанацыйна-рытмічны лад, стылістычныя прыёмы і тропы. Стымуляванне выхаванцаў да складання уласных твораў.	Абагульненне атрыманых і набыццё новых ведаў пра фальклорныя і літаратурныя жанры. Фарміраванне уменняў перадаваць асаблівасці пры чытанні на памяць або пераказе (казка – фарміраванне сітуацыі расказвання, верш, байка – фарміраванне здольнасцяў да інтаніравання, тэатралізацыі і інш.).

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова

Канчатак табліцы

УЗРОСТ	ЗМЕСТ МАСТАЦКАГА ТВОРА	ФОРМА МАСТАЦКАГА ТВОРА	ЖАНР МАСТАЦКАГА ТВОРА
Ад 6 да 7 гадоў (старшая група)	Выхаванцы гэтага ўзросту часцей за ўсё пападаюць у першую старшую групу (ад 5 да 6 гадоў), дзе у асноўным паўтараюцца і паглыбляюцца ўжо набытыя веды. Таму у адносінах да такіх дзяцей выхавацелю, бацькам трэба імкнуцца стварыць умовы для стымулявання і актывізацыі пры ўспрыняцці, расказванні ці нават чытанні, а таксама драматызацыі МТ.		

Такім чынам, неабходна адзначыць, што сістэма першасных тэарэтычных літаратуразнаўчых паняццяў паступова фарміруецца ўжо на этапе дашкольнай адукацыі, дае магчымасць падрыхтаваць выхаванца да ўспрыняцця як мастацкага, так і любога тэксту, дзякуючы ў пэўнай ступені сфарміраваным уменням вызначыць элементы структуры тэксту, вылучыць галоўнае і другаснае, знайсці ў ім пазнавальны і выхаваўчы патэнцыял. Падобныя ўменні і навыкі паказальна будуць рэалізоўваць асноўную мэту дашкольнай адукацыі – рознабаковае развіццё і сацыялізацыю выхаванца, а таксама дадуць магчымасць лепшай адаптацыі дзіцяці ў школе.

онный архив библиотеки МГУ имени А. А. Ку